

AMINTIRE DE LA PIND

În vremea războiului balcanic, vorbind despre sălbătăciile oștilor grecești împotriva romînilor din Macedonia, un prietin îmi povestea cum a cunoscut pe cuțovlahii Pindului cu mulți ani în urmă, cînd străbătea călare munții aceștia ai Sudului.

Voiam să cunosc, îmi zicea el, populațiile macedonene și locurile sălbatice pe care de atîta vreme le cutreierau bandele grecești, turcești și bulgare, munții unde sălășluiau pașnicii aromîni și se țin încă alvaniții semeți ; cetățile de piatră, rîpile sîngeroase și văile cruntelor lupte ale viteazului și vechiului Scanderbeg...

Înaintam greu din tîrg în tîrg. Drumurile erau mai mult niște poteci și-n fiecare zi era pentru mine o problemă înjghebarea unei mici caravane de patru cai. Slujbașul turc, așezat moale și încovoiat din șele, cu picioarele subt el, pe un covor rupt, într-o odăiță joasă și afumată, la tact, mă primea prietinește ; fuma ciubuc și sorbea cafea dintr-un filigean, mă întreba de una, de alta, aștepta bacșișul și-mi orînduia trecerea mai departe cu o moliciune grozavă. Nici unul nu

putea înțelege graba ; pentru ei cuvîntul acesta cred că e necunoscut. Caii ceruți pentru răsăritul soarelui soseau domol cam la trei ceasuri după amiază c-un călăuz care îngîna pe gînduri un cîntec tărăgănat. Îmi trebuiau doi oameni însă : atunci cel venit încăleca și pornea nepăsător să caute un tovarăș undeva, la cîmp, la pădure ori la baltă. Slujbașul Sultanului nu înțelegea de ce mă neliniștesc. Îmi întindea cu prietinie ciubucul și bătea din palme, ca să poruncească și pentru mine cafea. Caii slobozi păşteau singuri o iarbă săracă și cenușie în bătătura autorității și cîteodată înaintau pînă la cerdac și încercau să vîre boturile printre zăbrelele ferestrelor.

— Eu nu înțeleg, efendi, îmi spuse într-o zi funcționarul Împărăției, de ce te tulburi. Vrei să pleci : slavă lui Alah : ai vreme destulă !

— Bine, dar eu mă grăbesc ; acuma trebuia să fiu plecat. Dacă mergeam cum trebuie dintru început, acuma puteam să fiu acolo, la greci ; puteam ajunge și-n Pelopones.

— Dar după cît văd, faci drum de petrecere, efendi; n-ai vreo afacere mare, nici nu te duci să cauți un frate prins de *clefți*. Ș-apoi ai vrut să pleci azi, astăzi vei pleca.

— Știu, dar trebuia să plec în zori-de-ziuă.

— Nu-i nimic, e bine și mai pe sară, pe răcoare : mai stai să bei o cafea cu mine...

Turcul rîdea cu bunătate și era încredințat că ne-am înțeles asupra timpului trebuitor pentru a sorbi un filigean de cafea : de la răsăritul soarelui pînă la trei ceasuri după amiază...

Tăcui. Orice raționament ar fi fost o zădărnicie. Priveam din umbra odăii joase la ulița plină de lumina puternică a verii. Tîrgușorul era adormit de

zăpușeală. Arare trecea cîte un turc, tîrîndu-și imineii prin colb, cîte un negustor armean cu ochii adînci, cu nasul mare și serios, cîte un țăran macedonean cu ilic scurt, cu nădragi largi și cu fes alb ori roșu... Femei umblau puține, triste și obosite, în straie mohorîte. Fetele nu ies : stau în odăi, păzite și temute, în primăvara vieții lor.

— Vuc Sîrbul e om harnic, îmi zise turcul ; el are să te slujească repede.

În adevăr, Vuc Sîrbul a venit cu Miloș și era vesel că însfîrșit și-a împlinit misiunea. Dar soarele apucase a coborî pe munții albaștri și amîndoi oamenii, cu mînile pe căpestrele cailor, îmi ziseră cu rugăminte, plecîndu-și capetele pe umeri :

— Eu cred, bre, că nu-i bine să pleci asupra serii... Drumurile la noi sînt primejdioase cîteodată.

— Au dreptate, au dreptate... îngînă și funcționarul. Plecați mai bine mîni, în zori.

— Da, se grăbi să adaoge Vuc Sîrbul. Noi dormim la pragul tău, te sculăm de cu noapte, și cînd răsare soarele, sîntem departe.

Vremea era lină, frumoasă și caldă ; apusul era strălucit, plin de purpură, aur și albastru-adînc ca marea ; vulturi cu aripile neclintite pluteau spre lumina lui și spre munți. Vremea se arăta bună de călătorie, dar satele sînt rare, popasurile îndoielnice și drumurile nesigure în vechea patrie a lui Alexandru Macedon. Și turcul, și sîrbii erau deci niște oameni cuminți, cu sfaturi prielnice. — Îmi amînai plecarea și mă îndreptai spre gazdă, prin niște ulicioare înguste și întortochiate, printre prăvălioare joase, cu obloanele lăsate de sus în jos la uliță ca niște tarabe, pe care stăteau grămădite toate mărunțișurile cu putință. Deodată avui iluzia vechilor noastre tîrgu-

șoare, cu pulbere și noroi, cu magherniți strîmbe și cu dugheniți cu lulelele întinse pe sfoară. Văzui chiar și vechi cunoștinți : negustori din neamul lui Israel, cu laibăre lungi și cu comanac în cap. Cu priviri iscoditoare mă cercetau, își plecau din praguri capetele și mă petreceau cu ochii o vreme. Tot ovrei era și hangiul meu. Deasupra șandramalei lui cu olane sure, atîrna o cunună de fîn. În odăița din față stăteau grămădite lînuri, sare, brînzeturi, băutură, masline, fierării și toate articolele unui bazar, sub colb gros și netulburat. Din bagdadia neagră atîrnau perdelele painjenilor. Ca un uriaș painjen sta și negustorul în prag, neclintit, așteptînd o pradă... Hanul unde găzduiau călătorii era alcătuit dintr-o singură odaie cu divanuri turcești, îmbîcsite de un miros ciudat : un amestec de răsuflare omenească, mirosuri de mîncări și pulbere. Aici era locuința stăpînului și a întregului său neam. Cînd cădea vreun mușteriu, îl vîrau pe el aici, și ei se strămutau cu toții între drobii de sare, butoaie cu masline, fierării și pînzele de painjen.

Acolo am dormit și eu foarte rău. Afară, într-o șandrama alăturată de zid, necontenit behăia o capră și bătea din vreme în vreme cu coarnele în părete, drept la capul meu. Am fost fericit cînd am auzit la fereastră răcnetul lui Vuc. C-o lumînare în mînă, am ieșit prin dugheniță, pășind peste trupuri întinse în toate sensurile pe rogojini. Negustorul, îmbrăcat alb, foarte sumar, cu stînga se scărpina în cap și cu dreapta primi căscînd adînc plata găzduirii.

Însfîrșit, iată-mă pe cal, urmat de oamenii mei, pornind spre munții din zare.

Dintr-un tîrg nenorocit, fără un pic de verdeață, dintr-o adunătură de șandramale și magherniți, am ieșit la aer. Soarele, răsărind, lumina cîmpii întinse

și pustii. Pe munți plutea pîclă, care se destrăma încet-încet, pînă ce liniile Pindului rămaseră lămurite, aproape negre, pe un cer azuriu. În văile pe care le străbăteam, satele erau destul de rare : ici și colo cîte-o adunătură de căsuțe și bordeie sărăcăcioase. Ogoare puține. Imașuri întinse pe care pășteau vite. Pe drumurile de țărînă întîlneam cîte-un car tras de bivoli ; în chilna de dinainte sta un sătean tăcut, cu prăjina pe umăr. Abia ne privea, c-un ochi obosit ; nu ne saluta, nu ne întreba nimic.

La mirarea mea, Vuc îmi dădu lămuriri :

— Așa-s oamenii pe la noi. Numai la munte sînt altfel. Acolo trăiesc țînțari : și ei duc viață grea, dar sînt mai fără grijă. Ei umblă ca țiganii, cu oile lor, din loc în loc...

Așa, de la Vuc Sîrbul și de la tovarășul său Miloș, am aflat cele dintăi lucruri despre aromînii păstori. Din văi, încet-încet am suit la munte, înspre un sat care avea un nume foarte frumos : Floreana. Vegetația se făcea tot mai bogată ; păduri se înălțau din văile apelor. Poteca era acum pietruită și se ridica lin ; în urmă rămîneau cîmpiile în lumină și-n ceață. Din cînd în cînd treceam prin albii de puhoaie și căluții pășeau de pe piatră pe piatră. Pe-alocuri pădurea era plină de felurite esențe, de copaci și pomi printre care se împleticeau iederi și vițe sălbatice. În colțuri de acestea minunate, cu frunzișuri de felurite colori, am văzut întăi și smochinul sălbatic.

La un popas, Vuc, om mai vorbareț, mi-a povestit cu oarecare dispreț despre viața ciobanilor : cum umblă cu turmele pe coastele Pindului, cum își lasă satele la vremea iernii și se coboară de cealaltă parte a munților, în țara grecească.

— Acolo nu bate vîntul de la miazănoapte... îmi zise Vuc rîzînd cu gura-i ştirbă. Ţînţarii se tem de vînt. Ei zic că poate să fie cît de frig, numai vîntul să nu bată... — Eu i-am văzut odată, urmă călăuzul meu, cînd au pornit cu măgarii şi cu cînii, cu toţi copiii şi nevestele şi cu toate ţoalele... Colibele şi le lăsau pustii şi se duceau ; şi nici nu le părea rău ; cîntau feciorii din fluiere şi cimpoaie, şi oile sunau din clopote — şi se duceau la vale... Dar altfel sînt oameni cumsecade... Dacă n-ar fi ei, n-am avea brînză şi cojoace. Numai cînd vin pe la noi şi fac negoţ îs răi...

— Răi ? de ce ?

— Aşa. Răi şi şireţi. Grozav înşală. Înşală mai tare decît grecii.

— Şi de ce coboară în văile greceşti ?

— Eu ştiu ? Ei zic că acolo-i primăvară. La noi e iarnă, ş-acolo bate vînt cald de la Marea...

În afară de această poveste, Vuc şi-a mai descleştat gura ca să cînte ceva : un cîntec tărăgănat, lung şi grozav de trist. Sîrbul îi dădea drumul pe nas şi-l tremura din gîtlej : — parcă scotea o îngînare de cimpoi.

După ce a isprăvit, mi-a spus că acela-i cîntecul lui Marco, şi spune de vitejii din vremea veche.

— Sînt ş-acuma hoţi, zise el dînd din cap, dar nu mai sînt ca voinicii de odinioară...

Ţinutul era liniştit, de hoţi n-am dat, ş-am ajuns în scurt, cu bine, la Floreana. Acolo am intrat între aromîni curaţi ş-am stat pe loc trei zile. Am văzut satele cu căsuţe mărunte, acoperite cu lespezi de piatră şi risipite ici-colo ; am văzut sălaşele cărbunarilor şi stînile păcurarilor... Nu ştiu de ce, aveam o impresie ciudată cînd îmi vorbeau romînii aceia

rămaşi stingheri de trupul neamului şi împresuraţi de atîtea limbi deosebite : simţeam cuvîntul romînesc în ce-mi spuneau, dar parcă-mi vorbeau nişte oameni gîngavi, ori peltici... Am petrecut o noapte şi la o stînă, la un foc de larice ş-am adormit într-o tohoarcă... Mi-am amintit de zile din copilărie, de cîntecul de fluier şi de poveştile încete, cînd focul se stinge, apoi tresare, cînd înfioară vîntul brazii şi vine din adîncimi ţipătul paserilor de noapte...

În sat, am găzduit la o casă mai cuprinsă, şi m-a primit un bătrîn nalt şi voinic, cu mustaţa căruntă şi cu barba rasă. Bătrîna, îmbrăcată curat, c-un fel de fote şi c-un ştergar care-i învăluia părul, umbla cu fereală prin preajma musafirului şi a omului ei. Pregătea cina la cuptorul uriaş şi culcuşul pe scoarţe de lînă şi nu rostea nici un cuvînt. Umbla-ncolo şi-ncoace, ieşea din casă şi se înturna, după vorba stăpînului. Ferindu-se necontenit, umbla în juru-mi ş-o fetişcană oacheşă şi sprîncenată, cea din urmă odraslă din gospodăria bătrînilor.

De toate îmi aduc aminte destul de vag, căci peatuncea, încă tînăr, eram trecător grăbit prin locurile acelea şi voiam să răzbat în Grecia ş-apoi în Creta, unde era răscoală. Îmi amintesc totuşi de impresia de viaţă patriarhală pe care mi-a lăsat-o aşezarea aceea a cuţovlahilor în munţii Pindului. Vedeam în juru-mi oameni voinici şi frumoşi, violenţi în mişcări, sălbatici încă la privire ; în case erau atîrnate iatagane şi puşti vechi. — «Împotriva fiarelor ş-a oamenilor...» îmi zicea gazda.

Şi-mi aduc aminte de o poveste, de lupte cu turcii în zilele de altădată, pe care o spunea bătrînul şi pentru înţelegerea căreia trebuia să se amestece şi Vuc. Era o istorie ca şi cele pe care le-am auzit de la

bunica, pe vremea cînd erau bejenii în Moldova noastră, în partea muntelui. Fata cu ochii negri asculta pierdută, cu gîndurile duse, și bătrînul o pîndea zîmbind. Iar bătrîna la pămînt, lîngă vatră, avea gestul bunicelor noastre, cu mîna la gură, clătinînd din cînd în cînd cu tristeță din cap.

Cînd a venit ceasul hodinei, fata a sărutat mîna bătrînilor ș-a dispărut. Gazda m-a poftit la divanul de pămînt bătut, ridicat numai de-o palmă de la pămînt. Bătrîna grămădise acolo o zestre întreagă de poclăzi, ca să fie moale străinului. — Bătrînul s-a așezat pe un lăvicer, la pămînt, lîngă cămin. Baba i-a deslegat încălțările. Apoi s-au închinat în tăcere și solemn amîndoi, întorcîndu-se cu fețele spre răsărit. Femeia, după aceea, pășind încet, a înfățișat cu mînile întinse soțului un ulcior înflorit în care era apă de izvor. Stăpînul a sorbit o dată, apoi a întins bătrînei amfora. Toate s-au făcut cu gesturi line și regulate, ca și cum s-ar fi îndeplinit prescripțiile unui rit. — Era atîta supunere în mișcările femeii, ș-atîta liniște și siguranță la bătrîn, și-n jurul lor o atmosferă de dragoste și blîndeță, încît am rămas adînc mișcat, — și tabloul acesta biblic a rămas de-atunci puternic luminat în amintirea mea...

FRUNZE-N FURTUNĂ

1920

MIHAIL SADOVEANU

OPERE

6

PRIVELIȘTI DOBROGENE * FOI DE TOAMNĂ * FRUNZE-N FURTUNĂ * UMBRE

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

CUPRINSUL

PRIVELIŞTI DOBROGENE

FOI DE TOAMNĂ

Pag.

FRUNZE-N FURTUNĂ

Pag.

UMBRE

T. 1.786

Responsabil de carte: V. Gafița și G. Rădulescu
Tehnoredactor: I. Gheorghiu
Corector: A. Dram

Dat la cules 14.07.56. Bun de tipar 13.09.56. Tiraj 20.100 ex. Hîrtie velină mată de 80 gr. m.p. Ft. 840×1080/32. Coli ed. 26,81. Coli de tipar 20,62. Ediția I. Comanda 2227. Planșe tipo 1. A. nr. 04084. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—O

Tiparul executat sub com. nr. 1026 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", București R.P.R.